

พุทธกลีกรรมธรรมชาติดำกับการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษากรณีศึกษาศูนย์กลีกรรมธรรมชาติดำบลหนองบัวบาน อำเภอรันบุรี จังหวัดสุรินทร์

วันชัย ชูศรีสุข^{1*}, ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม²

¹หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

²หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์*

ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, จดหมายอิเล็กทรอนิกส์: wanchai.chusrisuk23@gmail.com

ข้อมูลบทความ

บทความวิชาการ

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่อศึกษา 1) แนวคิดพุทธกลีกรรมธรรมชาติดำกับการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน และ 2) วิเคราะห์กระบวนการแก้ปัญหาคำถามด้วยหลักพุทธกลีกรรมธรรมชาติดำบลหนองบัวบาน อำเภอรันบุรี จังหวัดสุรินทร์ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มแล้วนำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์ผลการศึกษาค้นคว้า 1) แนวคิดพุทธกลีกรรมธรรมชาติดำกับการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน คือ แนวทางการทำเกษตรที่ผสมผสานหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้ากับการทำเกษตรแบบธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ และสร้างความยั่งยืนให้กับเกษตรกร 2) แนวคิดการพัฒนายั่งยืน คือ แนวทางการทำเกษตรแบบยั่งยืนที่มุ่งเน้นการรักษาสมดุลระหว่างการผลิตอาหารและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ลดการใช้สารเคมี และสร้างความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว ไม่เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศในภายหลัง เป็นการสร้างสมดุล ระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม 3) วิเคราะห์กระบวนการแก้ปัญหาคำถามด้วยหลักพุทธกลีกรรมธรรมชาติดำบลหนองบัวบาน อำเภอรันบุรี จังหวัดสุรินทร์ พบว่า กลุ่มเกษตรกรตำบลหนองบัวบาน อำเภอรันบุรี จังหวัดสุรินทร์ สามารถรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายหลายอำเภอในจังหวัด ทำให้มีผลผลิตหลากหลาย และได้เพิ่มมูลค่าของสินค้า ภายใต้แบรนด์ บวร ได้รับการรับรองมาตรฐานจาก อินทรีย์วิถีไทย หรือ EarthSafe Standard ทำให้สามารถไปวางขายในห้างสรรพสินค้าได้ จนนำไปสู่การเพิ่มรายได้สามารถพึ่งตนเองด้วยการทำเกษตรกรรม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางกลุ่ม ผู้ทำเกษตรได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรมีการติดตามประเมินผลเป็นระยะๆ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานและคุณภาพของผลผลิต

คำสำคัญ:

การแก้ปัญหาคำถาม;
การพัฒนายั่งยืน;
พุทธกลีกรรมธรรมชาติดำ

วันที่รับบทความ:

24 กุมภาพันธ์ 2568

วันที่แก้ไข:

24 เมษายน 2568

วันที่ตอบรับตีพิมพ์:

27 กุมภาพันธ์ 2568

Natural Buddhist Farming and Sustainable Poverty Alleviation: A Case Study of A Natural Farming Center Nong Bua Ban Subdistrict Rattanaaburi District Surin Province

Wanchai chusrisuk^{1*}, Thanarat Sa-ard-iam²

¹Doctoral Programme in Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus

²Doctoral Programme in Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus

* Corresponding author, Email wanchai.chusrisuk23@gmail.com

ARTICLE INFO

Research Article

Keywords:

*Poverty Resolution;
Sustainable
Development; Natural
Buddhist Agriculture*

Received:

24 February 2025

Revised:

24 April 2025

Accepted:

27 April 2025

ABSTRACT

This study investigates three primary objectives: (1) the concept of Buddhist Natural Agriculture, (2) the concept of sustainable development, and (3) the process of poverty alleviation through the application of Buddhist Natural Agriculture principles. The research focuses on a case study of the Natural Farming Center located in Nong Bua Ban Subdistrict, Rattanaaburi District, Surin Province, Thailand. Qualitative research methodology was employed, comprising document analysis, in-depth interviews, and focus group discussions. The data were analyzed and presented using a descriptive and analytical approach. The findings indicate that Buddhist Natural Agriculture is an integrative approach that combines Buddhist teachings with natural farming practices. The core aim of this approach is to achieve harmony between human life and the natural environment, thereby fostering long-term agricultural sustainability. Sustainable development, within this context, refers to farming practices that balance food production with environmental preservation. It prioritizes natural resource conservation, minimizes chemical inputs, and seeks to establish long-term food security. This approach promotes a holistic equilibrium encompassing economic, social, and environmental dimensions. The case study analysis reveals that farmers in the Nong Bua Ban area successfully organized themselves into cooperatives and extended their networks across multiple districts. This collaboration led to diversified agricultural outputs and enhanced product value under the "Bawon" brand, which has been certified by Organic Way Thailand (EarthSafe Standard). Consequently, their products gained access to commercial retail outlets, resulting in increased household income and the promotion of self-reliance through sustainable agriculture.

บทนำ

เกษตรกรรมและการเกษตรกรรม เป็นอาชีพที่อยู่คู่คนไทยมาอย่างช้านานจนกลายเป็นรากฐานของสังคมไทย ปัจจุบันการทำเกษตรกรรมต้นทุนทางการผลิตสูงขึ้นเพราะใช้สารเคมี แต่ราคาผลผลิตต่ำ ส่งผลให้เกษตรกรรมมีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้น ดังนั้นการทำเกษตรโดยปลอดสารเคมี จึงเป็นทางออกสำหรับการทำเกษตรช่วยลดต้นทุนการผลิตและเป็นการเพิ่มมูลค่าผลผลิต พุทธสังฆกรรมธรรมชาต คือ แนวทางการทำเกษตรที่ผสมผสานหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้ากับการทำเกษตรแบบธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ และสร้างความยั่งยืนให้กับเกษตร

พุทธเกษตรกรรมเป็นแนวทางเกษตรกรรมที่เน้นการผลิตเพื่อบริโภคเป็นหลัก โดยอาศัยความสมดุลของธรรมชาติเป็นพื้นฐาน ซึ่งพุทธเกษตรกรรมประกอบด้วยองค์คุณ 2 ประการ คือ ทศนคติและเทคนิควิธี ทั้งสองนี้ต้องควบคู่กันไป หากขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปย่อมไม่อาจเป็นพุทธเกษตรกรรมได้ แม้เกษตรกรรมจะเห็นคุณค่า ทางด้าน จิตใจ แต่หากยังทำเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีซึ่งทำลายสมดุลธรรมชาติและทำให้ต้องพึ่งพิงตลาดทั้ง ในด้านการผลิตและการบริโภคจะต้องเป็นหนี้สิน เกษตรกรรมก็ไม่สามารถเรียกได้ว่า พุทธเกษตรกรรม ในทำนองเดียวกันการทำเกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ หรือเกษตรธรรมชาติ หากยังมีทศนคติแบบ วัตถุนิยม หรือต้องการความร่ำรวยแต่ฝ่ายเดียวก็ไม่อาจเป็นพุทธเกษตรกรรมได้พุทธเกษตรยังต้องให้ความสำคัญกับหลัก 4 ประการ คือ ไม่ไถพรวน ไม่ใส่ปุ๋ย ไม่กำจัดวัชพืช และไม่ใช้สารเคมี และต้องมี ทศนคติที่ไม่โลภด้วย พระไพศาล วิสาโล (2536)

พุทธเกษตรกรรมเป็นเกษตรกรรมที่ไม่มีความมุ่งหมายผูกขาด เป็นรูปธรรมของการปฏิบัติที่นำเอาหลักธรรม เทคโนโลยี นิเวศวิทยา เศรษฐกิจ ชุมชนและวัฒนธรรม (ขั้น 5) มาเชื่อมสัมพันธ์พร้อมกันไป ดังนี้

1. จิตใจ จิตใจที่มีธรรมะ มีความขยันหมั่นเพียร ไม่กลัวลำบาก ไม่โลภมาก มีสันโดษธรรม ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือย มีการกำหนดแบบแผนในการผลิต และทำให้เกิดสมดุลทางเศรษฐกิจ
2. แบบแผนการผลิต เป็นการเกษตรผสมผสาน ซึ่งทำให้มีกินมีใช้ครบ และธรรมชาติแวดล้อมมีความสมดุล
3. ความสมดุลของธรรมชาติแวดล้อม เป็นแบบแผนที่มีการผลิตที่คำนึงถึงความสมดุล ของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม และขึ้นกับจิตใจมนุษย์ที่ไม่โลภมาก และพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้
4. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ความสมดุลธรรมชาติแวดล้อม กับพฤติกรรมที่ไม่ฟุ่มเฟือยทำให้เศรษฐกิจได้สมดุล พอกินพอใช้ ไม่ขาดทุน ไม่เป็นหนี้สิน จึงมีชีวิตที่สงบ มีเวลา และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม
5. ชีวิตชุมชน เป็นชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใกล้เคียงตัวมีอาหารการกินเหลือเพื่อ มีเวลาที่จะช่วยเหลือสังสรรค์กัน จึงเกิดเป็นวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น คือ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการ ช่วยเหลือกัน มีสถาบันครอบครัวที่มั่นคง มีการนับถือผู้หลักผู้ใหญ่ มีวัดเป็นสถาบันของชุมชนที่ช่วย พัฒนาจิตใจ เป็นศูนย์กลางทางศึกษา ทางศิลปวัฒนธรรมชีวิตชุมชนและเศรษฐกิจแบบนี้หลักประกันความมั่นคงและภูมิคุ้มกันสูง ปัจจัยภายนอกจะเกิดการผันแปรไปอย่างไรก็จะได้ไม่ได้รับผลกระทบ อีกทั้งยังมีการช่วยเหลือพึ่งพากันในชุมชน ประเวศ วะสี (2530)

พุทธเกษตรกรรม คือ การทำเกษตรที่เข้าใจชีวิตและธรรมชาติที่มีความเชื่อมโยงกัน ชีวิตประกอบไปด้วย ดิน น้ำ ลม ไฟ เช่นเดียวกับธรรมชาติ และต้องสร้างสมดุลของธาตุทั้ง 4 ที่หมายถึง การสร้างแหล่งน้ำขึ้นในไร่นา ซึ่งหลักการพุทธเกษตรกรรม มีดังนี้

1. เราเกิดมาจากพระทั้งสี่ แม่ทั้งสาม ร่างกายประกอบไปด้วยธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ มารวมกันเรียกว่ารูป ไร่นาเกษตรก็ต้องมีดิน น้ำ ลม ไฟ รวมกันเป็นรูปจึงจะถูกต้องตามหลักธรรมะ ตามธรรมชาติจะขาดอย่างใดไม่ได้เลย เมื่อธาตุทั้ง 4 สมบูรณ์ ก็อยู่กันได้ แม่พระธรณี แม่พระคงคา แม่พระโพสพ แม่ทั้ง 3 นี้ขาดไม่ได้ ท่านอยู่ในตัวเรา เราต้องจัดให้อยู่กันอย่างสมดุล คือ เอาแม่พระธรณีเป็นพื้น ขุดสระให้แม่พระคงคาล้อมรอบเป็นฐาน เอาแม่พระโพสพไว้ตรงกลางเป็นหลัก จึงจะเป็นพื้นฐานที่ถูกต้อง

2. พุทธเกษตรกรรมต้องมีธาตุทั้งสี่สมบูรณ์ ดินที่มีการปลูกต้นไม้ลงบนดิน เรียกว่า ธาตุดิน ส่วนน้ำที่อยู่ในสระแล้ว มีกุ้ง หอย ปู ปลาในสระ เรียกว่าธาตุน้ำ ส่วนธาตุลมคือ ช่องว่างในสวนที่มีการเคลื่อนไหวพัดไปมา และแสงสว่างที่ให้ความอบอุ่นและความร้อน คือ ธาตุไฟ ธาตุทั้ง 4 ต้องอยู่กันอย่างสมดุล

3. เราเกิดมาจากพืชทุกชนิด ผลไม้ทุกชนิด สัตว์ทุกชนิด การที่เรากินอะไรเข้าไปใน เลือดเนื้อของเราก็เกิดจากสิ่งนั้น เพราะฉะนั้นเราเกิดจากสิ่งใดก็เอาสิ่งนั้นมาเลี้ยง เช่น ผักทุกชนิด ผลไม้ทุกชนิด เนื้อทุกชนิด น้ำทุกชนิด เราก็จะมีของกินอยู่ตลอด อยู่รอดได้ วิชुरย เลียนจำรูญ (2539)

การเกษตรตามแนวพระพุทธศาสนา จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความสุขให้แก่มนุษย์เช่นเดียวกันกับเศรษฐกิจตามหลักเศรษฐศาสตร์แต่จุดหมายทางพระพุทธศาสนาจะแตกต่างจากจุดหมายของ เศรษฐกิจ เพราะเศรษฐกิจมีจุดหมายเพื่อบำบัดหรือสนองความต้องการของมนุษย์ให้เกิดความสุขมั่งคั่ง สมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ทั้งปวง มีความต้องการให้มนุษย์มีการเป็นอยู่ที่ดีมีอาหารที่ดี เพราะจะทำให้ชีวิตมี ความสะดวกสบายยิ่งขึ้น พระพุทธศาสนาสอนเน้นให้มีหลักบำบัตู้จักบรรเทาความทะยานอยากให้น้อยลงไป พยายามเป็นนายเหนือทรัพย์เพื่อลดความโลภต่าง ๆ ซึ่งเป็นเป้าหมายในทางพระพุทธศาสนา เพราะว่าความโลภเป็นมูลเหตุของความทุกข์ต่าง ๆ บุคคลใดรู้จักคำว่า พอประมาณ สันโดษ ก็เป็นคนที่ใช้ชีวิตอย่างมีความสุขได้ เกษตรแนวพุทธ มีหลักสำคัญ 5 ประการ กล่าว คือ 1) ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง สิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด 4) ด้านเทคโนโลยี 5) ด้านเศรษฐกิจ คือจะต้องมุ่ง ลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ เพิ่มรายได้ และยึดหลัก พออยู่ พอกิน พอใช้ พระมหาปริญญญา วรญาโณ และคณะ(2560)

สรุป พุทธกลีกรมคือการทำเกษตรแบบสมดุล ไม่กระทบสิ่งแวดล้อม และเกษตรกรยังสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการทำเกษตร โดยสามารถนำหลักความสันโดษ คือ ความยินดีในสิ่งที่ตนมี ความพอใจในสิ่งที่ตนได้ โดยไม่โลภ ไม่ทะเยอทะยานเกินความจำเป็น เช่น ความพอใจในผลผลิต: เกษตรกรที่ยึดมั่นในความสันโดษ จะไม่ยึดติดกับผลผลิตที่มากเกินความจำเป็น แต่จะพอใจในผลผลิตที่ตนเองสามารถผลิตได้ โดยคำนึงถึงความพอดีและความยั่งยืน การลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก: เกษตรกรที่สันโดษ จะพยายามลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และเมล็ดพันธุ์ที่ต้องซื้อทุกปี แต่จะเน้นการผลิตปัจจัยการผลิตเอง เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ และเมล็ดพันธุ์ การทำเกษตรแบบผสมผสาน: เกษตรกรที่สันโดษ จะนิยมทำเกษตรแบบผสมผสาน โดยมีการปลูกพืชหลายชนิด เลี้ยงสัตว์ และทำวนเกษตร

เพื่อให้มีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และลดความเสี่ยงจากความผันผวนของตลาด การรักษาสกุลของธรรมชาติ: เกษตรกรที่สันโดษ จะให้ความสำคัญกับการรักษาสกุลของธรรมชาติ โดยจะใช้เทคนิคการทำเกษตรที่ไม่ทำลายดิน น้ำ และป่าไม้ แต่จะช่วยฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การแบ่งปันผลผลิต: เกษตรกรที่สันโดษ จะแบ่งปันผลผลิตให้กับเพื่อนบ้านและคนยากจน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ความสันโดษเป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการทำเกษตรได้อย่างลงตัว ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีความสุขกับการทำเกษตร มีรายได้ที่พอเพียง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างความยั่งยืนให้กับเกษตรกรและรักษาสกุลของธรรมชาติอีกด้วย

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยกิจกรรมธรรมชาติ

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) คือ แนวทางการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของตนเองในอนาคต เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาในทุกๆ ด้านอย่างสมดุลและเกื้อกูลกัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ด้านความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ: การพัฒนาที่สร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยไม่สร้างผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

ด้านความยั่งยืนทางสังคม: การพัฒนาที่ส่งเสริมความเท่าเทียมกัน ความยุติธรรม และการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม รวมถึงการเคารพสิทธิมนุษยชนและวัฒนธรรมที่หลากหลาย

ด้านความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม: การพัฒนาที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ แต่เป็นการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อรักษาสกุลของธรรมชาติและป้องกันผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การพัฒนาที่ยั่งยืนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการอยู่รอดและความเจริญของมนุษยชาติในระยะยาว เนื่องจากการพัฒนาที่คำนึงถึงความสมดุลระหว่างการพัฒนาในปัจจุบันและความสามารถในการตอบสนองความต้องการของคนรุ่นหลัง หากเราไม่ใส่ใจกับการพัฒนาที่ยั่งยืน เราอาจต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาความยากจน และปัญหาความขัดแย้งทางสังคม

ในช่วงที่ผ่านมาหลังจากการปฏิวัติเขียวเข้าสู่ประเทศไทยประมาณสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2 ผลที่เกิดขึ้นในประเทศไทย คือ การเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรของไทยจากการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลักมาเป็นการผลิตเพื่อขาย เช่น การเปลี่ยนวิธีการทำนาจากเพื่อกินเหลือจึงขาย มาเป็นปลูกเพื่อขายมีระบบชลประทานและข้าวพันธุ์ใหม่ทำให้ เกษตรกรทำนาได้ตลอดปี เกิดจากจ้างแรงงาน ใช้เครื่องจักร ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้น ต้นทุน การทำเกษตรสูงขึ้น และชาวนากำหนดราคาพืชผลเองไม่ได้ นอกจากข้าวแล้วยังมีการขยายการเพาะปลูกพืชไร่ ชนิดอื่น ที่เน้นการเพิ่มผลผลิตจากการปรับปรุงพันธุ์ใหม่ การใช้ปุ๋ยเคมี และการใช้สารเคมีจำนวนมาก ผลผลิต เกินความต้องการของตลาด ราคาตกต่ำ ผันผวนทรัพยากรการผลิตเสื่อมโทรม ต้นทุนสูงขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไรก็ดี ตาม รูปแบบการผลิตดังกล่าวได้รับการยอมรับแบบฝังลึกในสังคมการเกษตร

ไทย จนกลายเป็นรูปแบบเกษตร กระแสหลักเช่นเดียวกับในหลายประเทศทั่วโลกจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า แม้ว่าการปฏิวัติเขียวจะมีจุดเด่นคือการนำเอาความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีมาใช้เพิ่ม ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรที่เห็นผลชัดเจน แต่จุดอ่อนคือการละเลยผลกระทบเชิงลบด้านอื่น ๆ เช่น สังคมและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาซึ่งมีความละเอียดอ่อนและ ซับซ้อน กล่าวคือ แม้ผลผลิตจะเพิ่มขึ้นแต่กลับพบว่าไม่ได้ช่วยให้เกษตรกรพ้นความยากจนลง ในขณะที่รูปแบบ การเกษตรที่ เปลี่ยนไปใช้สารเคมีจำนวนมากทำให้ทรัพยากรดิน น้ำ และระบบนิเวศเสื่อมโทรมลง อาทิตยา พองพรหม (2561)

ระบบเกษตรยั่งยืนเป็นระบบการเกษตรที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและ สอดคล้องกับปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง และได้ถูกบรรจุไว้เป็นครั้งแรกใน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และต่อเนื่องมาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เกษตรยั่งยืน เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ ของชุมชนหลายระดับ ตั้งแต่ ครัวเรือน ชุมชน จนถึง ระดับประเทศ โดยรวมแล้วระบบเกษตรยั่งยืน จะต้องมีการปฏิสัมพันธ์กันต่อผลกระทบอันเกิดจากการ เปลี่ยนแปลงทั้งภายใน และภายนอก ในที่นี้ได้แยกแยะ หลักการของเกษตรยั่งยืนที่สามารถนำไปปฏิบัติ เป็น 3 ระดับ ดังนี้ ระดับชุมชน ระดับครัวเรือน ระดับแปลง เกษตรยั่งยืนเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจชุมชน สิทธิการจัดการ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นธรรม เกษตรยั่งยืน คำนึงถึงการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด บทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ความหลากหลายของระบบการผลิตที่นำไปสู่ ความมั่นคงของอาหาร รวมถึงรายได้และกิจกรรม ที่เปิดโอกาสให้ครัวเรือนมีส่วนร่วมในการ เสริมสร้างความ เข้มแข็งในระดับชุมชน เกษตรยั่งยืนอิงหลักการของนิเวศเกษตร เช่น การไหลเวียนของธาตุอาหาร (Nutrient Cycling) ความสัมพันธ์ระหว่างพืชปลูกและศัตรูพืช และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายชีวภาพทาง เกษตร (Agro-biodiversity) อาทิตยา พองพรหม (2561)

สรุป การพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยหลักสิทธิมนุษยธรรมชาติ จะเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะให้ ความสำคัญกับการทำเกษตรอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างรายได้ และรักษาสมดุลของระบบนิเวศ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การเกษตรสามารถตอบสนองความต้องการ ของคนรุ่นปัจจุบันได้ โดยไม่ลดทอนความสามารถของคนรุ่นหลังในการตอบสนองความต้องการของตนเอง และเป็นการสร้างสมดุลระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์การวิจัย

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่อศึกษา 1) แนวคิดพุทธสิทธิมนุษยธรรมชาติ 2) แนวคิดการ พัฒนาที่ยั่งยืน และ 3) วิเคราะห์กระบวนการแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธสิทธิมนุษยธรรมชาติ: กรณีศึกษาศูนย์สิทธิมนุษยธรรมชาติ ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

รูปแบบการวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มแล้ว นำเสนอเชิงพรรณนาวิเคราะห์

พื้นที่การวิจัย

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ในตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้ทำเกษตรอินทรีย์ในตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับพุทธศักรม ธรรมชาติกับการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน ในตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรีจังหวัดสุรินทร์ โดย ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเองให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ การวิจัย โดยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง รายงานวิจัย ตำราทางวิชาการ วารสารและหนังสือ อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักพุทธศักรมธรรมชาติ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มแล้วนำเสนอเชิง พรรณนาวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ เป็นกระบวนการศึกษาวิจัย เชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้าน เนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ตามประเด็นหัวข้อดังนี้ 1) แนวคิดพุทธศักรมธรรมชาติ 2) แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และ 3) วิเคราะห์กระบวนการแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธศักรม ธรรมชาติ: กรณีศึกษาศูนย์ศักรมธรรมชาติ ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ผลการวิเคราะห์กระบวนการแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธศักรมธรรมชาติ: กรณีศึกษาศูนย์ ศักรมธรรมชาติ ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

พุทธศักรมธรรมชาติเป็นแนวทางการทำเกษตรที่ผสมผสานหลักธรรมคำสอนในพระพุทศาสนา เข้ากับการทำเกษตรแบบธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ และสร้าง ความยั่งยืนให้การเกษตร ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรได้ อย่างหลากหลาย

การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ คือ แนวทางการทำเกษตรที่มุ่งเน้นให้เกษตรกรสามารถผลิตอาหารและ ปักจ่ายการผลิตที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง โดยลดการพึ่งพาปักจ่ายภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมี

กำจัดศัตรูพืช และเมล็ดพันธุ์ ที่ต้องซื้อจากภายนอก การพึ่งตนเองด้วยเกษตรเป็นแนวทางที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร สร้างรายได้ และรักษาสมดุลของระบบนิเวศ เป็นแนวทางที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ ในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครัวเรือนไปจนถึงระดับชุมชนและประเทศชาติ จากการสัมมนาผู้เข้าร่วมการสัมมนาได้เสนอแนวคิดและวิธีการ การแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธทศสิทธจริมธรรมชาติไว้ ดังนี้

การจัดตั้งตลาดชุมชน

การจัดตั้งตลาดชุมชนเพื่อให้สินค้าการเกษตร ได้มีที่จัดจำหน่าย บางคนไม่กล้าทำเกษตร เพราะกลัวไม่มีที่ขาย ไม่รู้จะไปขายให้ใคร ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรผลักดันให้มีตลาดชุมชน เพื่อเป็นแหล่งซื้อขายแลกเปลี่ยน จะทำให้คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นว่าสินค้าการเกษตรของตนนั้น เมื่อผลิตมาแล้วสามารถขายได้ จนนำไปสู่การเจริญเติบโตในด้านเศรษฐกิจชุมชน

การสร้างเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกร

การสร้างเครือข่ายสามารถช่วยให้กลุ่มเกษตรกร มีการติดต่อ ซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ ทักษะ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและของผู้อื่น เช่น กลุ่มเกษตรกรอีกชุมชนหนึ่งปลูกกล้วยหอม ก็จะแจ้งกลุ่มเกษตรกรด้วยกัน เพื่อไม่ให้มีการปลูกซ้ำกัน จะได้ไม่เป็นการแข่งขันกันเองภายในกลุ่ม ทำให้ผลผลิตไม่ซ้ำกัน ทำให้กลุ่มเกษตรกรซื้อขายแลกเปลี่ยนกันได้โดยผลผลิตไม่ซ้ำกัน

การพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพและหาช่องทางในการจัดจำหน่าย

กลุ่มเกษตรกรตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ สามารถรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายหลายอำเภอในจังหวัด ทำให้มีผลผลิตหลากหลาย ทางกลุ่มเกษตรกรได้ร่วมกันพัฒนาผลผลิตเหล่านั้นให้มีคุณภาพ สดใหม่ น่ารับประทาน และได้สร้างแบรนด์ ภายใต้ชื่อ บวร ได้รับรองมาตรฐานจาก อินทรีย์วิถีไทย หรือ EarthSafe Standard ทำให้สามารถไปวางขายในห้างสรรพสินค้าได้ จนนำไปสู่การเพิ่มรายได้และสามารถพึ่งตนเองด้วยการทำเกษตรกรรม

หลักพุทธทศสิทธจริม อาจไม่สามารถเป็นทางออกในการแก้ปัญหาความยากจนให้กับทุกคนได้ แต่อย่างน้อยก็ช่วยเสนอแนวคิดและวิธีการบางส่วนในการบรรเทาความรุนแรงของปัญหาได้ โดยการทำการเกษตรแนวพุทธจะสามารถประสบผลสำเร็จได้จริงก็ต่อเมื่อ มีการพัฒนาสถาบันของชุมชนท้องถิ่น และโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชนที่สอดคล้องเหมาะสม

1.1 ภาพการสัมมนา เรื่อง “พุทธกลสิกรรมธรรมชาติกับการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน
: กรณีศึกษาศูนย์กลสิกรรมธรรมชาติ” ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์
ที่มา: นายวันชัย ชูศรีสุข, 26 กันยายน 2567

องค์ความรู้พุทธกลีธรรมธรรมาธิกับการแก้ปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน

พุทธกลีธรรมธรรมาธิกับการแก้ปัญหาคความยากจนอย่างยั่งยืน:
กรณีศึกษากรณีศึกษาศูนย์กลีธรรมธรรมาธิ ตำบลหนองบัวบาน
อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 1.2 องค์ความรู้พุทธกลีธรรมธรรมาธิกับการแก้ปัญหาคความยากจน

ที่มา: นายวันชัย ชูศรีสุข, 2568

พุทธกลีธรรมธรรมาธิเป็นแนวทางการทำเกษตรที่ผสมผสานหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนากับการทำเกษตรแบบธรรมาธิ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรมีความสุขกับการทำเกษตร มีรายได้ที่พอเพียง และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ ยังช่วยสร้างความยั่งยืนให้กับเกษตรกรอีกด้วย

การปฏิบัติเขียวเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่สำคัญในการทำเกษตร ซึ่งมีทั้งผลดีและผลเสีย การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรช่วยลดปัญหาความอดอยากได้ในหลายภูมิภาค แต่ก็มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ดังนั้นการจะพัฒนาให้ยั่งยืนต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมธรรมชาติด้วย การทำเกษตรแบบยั่งยืน ด้วยหลักพุทธกลีธรรมธรรมาธิ โดยอาศัยความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน

การแก้ปัญหาคความยากจนต้องแก้ที่ตัวเองก่อน ดังนั้นการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ โดยมีการผลิตแบบใช้เอง กินเอง โดยลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และเมล็ดพันธุ์ ที่ต้องซื้อจากภายนอก เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการสัมภาษณ์ได้เสนอแนวคิดและวิธีการ การแก้ปัญหาคความยากจนด้วยหลักพุทธกลีธรรมธรรมาธิไว้ ดังนี้

การจัดตั้งตลาดชุมชน การจัดตั้งตลาดชุมชนเพื่อให้สินค้าการเกษตร ได้มีที่จัดจำหน่าย จะทำให้คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นว่าสินค้าการเกษตรของตนนั้น เมื่อผลิตมาแล้วสามารถขายได้ จนนำไปสู่การเจริญเติบโตในด้านเศรษฐกิจชุมชน

การสร้างเครือข่ายของกลุ่มเกษตรกร การสร้างเครือข่ายสามารถช่วยให้กลุ่มเกษตรกร มีการติดต่อซึ่งกันและกัน แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ ทักษะ เพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและของผู้อื่น

การพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพและหาช่องทางในการจัดจำหน่าย ทางกลุ่มเกษตรกรได้ร่วมกันพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพ สดใหม่ น่ารักประทับใจ และได้สร้างแบรนด์ ภายใต้ชื่อ บวร ได้รับรองมาตรฐานจาก อินทรีย์วิถีไทย หรือ EarthSafe Standard ทำให้สามารถไปวางขายในห้างสรรพสินค้าได้ จนนำไปสู่การเพิ่มรายได้และสามารถพึ่งตนเองด้วยการทำเกษตรกรรม

บทสรุป

หลักพุทธสิกขธรรมธรรมชาติ คือ แนวทางการทำเกษตรที่ผสมผสานหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเข้ากับการทำเกษตรแบบธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติ และสร้างความยั่งยืนให้กับเกษตร โดยมีหลักการสำคัญดังนี้ การพึ่งพาตนเอง: ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และเมล็ดพันธุ์ที่ต้องซื้อทุกปี โดยเน้นการผลิตปัจจัยการผลิตเอง เช่น ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ

การพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยหลักพุทธสิกขธรรมธรรมชาติ เป็นแนวทางการทำเกษตรแบบยั่งยืน ที่มุ่งเน้นการรักษาสมดุลระหว่างการผลิตอาหารและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ลดการใช้สารเคมี และสร้างความมั่นคงทางอาหารในระยะยาว ไม่เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศในภายหลัง เป็นการสร้างสมดุล ระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

การแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธสิกขธรรมธรรมชาติ: กรณีศึกษาศูนย์สิกขธรรมธรรมชาติ ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ การแก้ปัญหาความยากจนด้วยหลักพุทธสิกขธรรมธรรมชาติ ต้องใช้ความเพียรเข้าใจภาพของธรรมชาติ ประกอบกับการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาคือความสันโดษ คือ ความยินดีในสิ่งที่ตนมี ความพอใจในสิ่งที่ตนได้ โดยไม่โลภ ไม่ทะเยอทะยานเกินความจำเป็น และทางกลุ่มเกษตรกรได้ร่วมกันพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพ สดใหม่ น่ารักประทับใจ และได้เพิ่มมูลค่าของสินค้า ภายใต้แบรนด์ บวร ซึ่งได้รับการรับรองมาตรฐานจาก อินทรีย์วิถีไทย หรือ EarthSafe Standard ทำให้สามารถไปวางขายในห้างสรรพสินค้าได้ จนนำไปสู่การเพิ่มรายได้และสามารถพึ่งตนเองได้ด้วยการทำเกษตรกรรม

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิเคราะห์ พุทธสิกขธรรมธรรมชาติกับการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษากรณีศึกษาศูนย์สิกขธรรมธรรมชาติ ตำบลหนองบัวบาน อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ มีดังนี้ 1) ชุมชนควรจัดการความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นระบบ สามารถค้นคว้าหาความรู้ได้ง่าย เพื่อความสะดวก

แก่ผู้สนใจ 2) หน่วยงานราชการควรติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาคุณภาพการทำเกษตรอินทรีย์ และ3) ข้อเสนอแนะเพื่องานวิจัยในอนาคต ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับการเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางเกษตรอินทรีย์ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการทำเกษตรอินทรีย์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ประเวศ วะสี. (2530). พุทธเกษตรกรรมกับคานาสีของสังคมไทย. มูลนิธิหมอชาวบ้าน.
- พระไพศาล วิสาโล. (2536). พุทธเกษตรกรรมกับการพัฒนาหมู่บ้าน. ใน เสรี พงศ์พิศ (บรรณาธิการ). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- พระมหาปริยญา วรญาโณ และคณะ. (2560). เกษตรวิถีพุทธ : แนวคิดและการจัดการบนพื้นฐานของพลังชุมชนกรณีศึกษาจังหวัดอุดรธานี. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. (2539). รู้จักชีวิตจึงรู้จักเกษตรกรรม. เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก.
- อาทิตยา พองพรหม. (2561). ความรู้เบื้องต้นด้านนิเวศเกษตรเพื่อการประยุกต์ใช้ในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน (ฉบับปรับปรุง). สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม.